

Taevaskoja Saesaare paisjärv tuleb ilmselt kalade heaks tühjaks lasta (48)

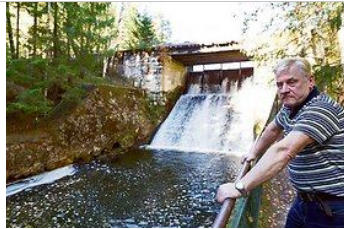
07. september 2013 04:35



Ulvar Käärt

Pole head lahendust, kuidas mahutada kurikuulsa hüdropaisu juurde nõutud **kalapääs**.

Rohkem kui pool sajandit tagasi meie uhkeimas ja tuntuimas looduskohas **Taevaskojas** Ahja jõe orus Eesti suurima kärestiku ja paljud liivakivipaljandid uputanud Saesaare hüdropaisul ei pruugi enam pikka pidu olla.



Taevaskoja küla elanik Jaan Tobreluts tuliseid vaidlusi tekitava Saesaare hüdropaisu juures. Tobreluts toetab mõtet Saesaare paisjärv kohaliku looduse huvides tühjaks lasta.

Foto: Jassu Hertsmann

Nimelt on selle kurikuulsa tammi lõheliste ja ka teistele kaladele läbipääsetavaks muutmise võimalusi puudutav keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) aruanne keskkonnaametnike ette otsustamiseks tõstnud kaks põhimõtet tegevusvarianti: ehitada selle alla mingit sorti kalapääs või siis hoopis pais kaladele loodusliku liikumistee taastamiseks avada.

Viimati mainitud juhul lastaks Ahja jõe ürgoru maastikukaitsealal laiuv ligi 50 hektari suurune **Saesaare paisjärv** allavoolu tühjaks. Sellega tuleks vee alt taas päevavalgele nii kunagine kärestikuline jõelõik kui ka kümmekond liivakivipaljandit.

Vajadus 1951. aastal käsu korras rajatud pais kaladele läbipääsetavaks muuta tuleneb seadusest. Ahja jõgi on kantud lõhejõgede nimistusse, mistõttu ei tohi selles kalade liikumist enam takistada. Jõeorellide kõrval on Saesaare pais omamoodi hiiglasliku müürina tõkestanud näiteks ka kaitsealuste võldaste, tõugjate, hinkude ja vingerjate liikumise.

Hind 2,5 miljonit

Saesaare paisul on praegu kaks omanikku: riigimetsa majandamise keskuse (**RMK**) näol riik ja AS Generaator, mis ka kohalikus hüdroelektrijaamas vee jõul elektrit toodab. Mõlema ettevõtte esindajad on seda meelt, et paisu lammutamisest tuleks kalapääsu rajades hoiduda.

Generaatori juhataja Jan Niilo märkis, et Saesaare hüdroelektrijaama keskmine aastatoodang küünib ühe gigavatt-tunnini. „Loomulikult eelistame seda varianti, mis võimaldaks meil elektrit edasi toota,“ kostis Niilo.

Saesaare hüdropaisu saatust puudutavasse KSH aruandesse on sisse kirjutatud, et AS Generaator on nõus seal oma tegevuse lõpetama, kui riik maksab ettevõttele 2,5 miljonit eurot. „See on n-õ loobumishind. Oleme ju sinna uusi investeeringuid teinud ning tänaste seadmetega oleks meil võimalik veel 30 aastat töötada,“ selgitas Niilo.

RMK juhatause esimees Tiit Timberg tunnistas, et see, et Saesaare paisjärve likvideerimise võimalus on tõsise aruteluküsimusena päevakorda kerkinud, tuli talle suure üllatusena. „Oleme Saesaare paisu küsimust õige pikalt arutanud keskkonnaameti, kohalike huvirühmade ja Generaatori inimestega. Seda varianti sai üksnes lõõbitud, et mis siis juhtuks, kui paisu enam pole,“ tähendas Timberg lisades, et RMK huvi on praegu eeskätt paisu avariilises seisus liigveelasuga seotud probleemile kiire lahenduse leidmine.

Timberg osutas, et paisjärve likvideerimisel võib vee alt välja tulla päris kole vaatepilt, sest kunagi vee alla jäänud kändud ja puit pole ära kõdunenud. „Pole ju teada, mis juhtub liivakivipaljanditega, kui need uuesti välja tulevad,“ viitas Timberg.

Kohaliku rahva hulgas Saesaare paisu võimaliku saatuse kohta üksmeelset seisukohta pole. Taevaskoja küla elanik, kohalike huve esindava MTÜ Taevaskoja juhatause liige Jaan Tobreluts märkis, et paisu lammutamise mõtte toetajate kõrval on ka neid, kes on vastupidisel seisukohal.

Otsustab keskkonnaamet

Tobreluts ütles, et ta suhtub asjasse samamoodi nagu legendaarne looduskaitsetegelane Eerik Kumari, kellega ta omal ajal tihedalt suhtles. „Kui Saesaare hüdroelektrijaam 1970. aastatel seisma jäi, oli Kumari seda meelt, et endise olukorra taastamise huvides tuleks paisjärv tühjaks lasta,“ rääkis Tobreluts. „See polekski ebareaalne, kui seda mõistlikult teha, kuigi minu silmad taastuva looduse uut ilu ilmselt enam ei näe.“

Eesti teaduste akadeemia looduskaitsekomisjoni esimees **Urmas Tartes** ütles otse, et kui see tema teha oleks, laseks ta Saesaare paisjärve aeglaselt veest tühjaks. „Esimesed kaks aastat võib avanev vaatepilt tõesti ehmatavana tunduda, kuid taimkate peaks taastuma suhteliselt kiiresti. Ilmselt juba viie aasta pärast saame selle väärtust nautima hakata,“ osutas ta.

See, et hüdropais on juba nii kaua püsti olnud, ei saa Tartese hinnangul olla argument selle säilitamiseks. „Sealt saadava elektri väärtus ei kaalu kaugeltki üles kohaliku looduse väärtust,“ lausus ta.

Tartes tõstis esile, et Taevaskoda ägab praegu väga suure külastuskoormuse all, mis on surutud väga kitsale alale. Paisjärve tühjaks laskmisega oleks aga võimalik külastustegevust hajutada.

Saesaare paisu saatuse kohta otsuse langetamine on keskkonnaameti käes. Ameti Põlva–Valga–Võru regiooni keskkonnakasutuse juhtivspetsialist Rein Kalle ütles, et praegu on otsustusprotsess alles algusjärgus. „Hetkel mingit otsust pole, meie inimesed töötavad KSH aruande materjale läbi,“ kinnitas Kalle. „Ükski variant pole ideaalne, mistõttu saab otsuse tegemine väga raske olema.“

Kalle nentis, et kaheksa meetri kõrguse paisu juurde kalapääsu rajamise muudab küsitavaks asjaolu, et kaladele liikumisvõimaluse tagamise huvides peaks see tulema väga pikk. Kuna pais jääb tundliku loodusega looduskaitsealale, ei saa seda niisama lihtsalt teha.

Saesaare elektrijaama kinnistute ja nende lähiala detailplaneeringu KSH aruande esimene avalik arutelu, kuhu on oodatud kõik huvilised, toimub 16. septembril kell 16 Taevaskoja külastuskeskuses.

See paisjärv on jabur

Fred Jüssi

tuntud loodusemees

Kui mina esimest korda Taevaskotta läksin, oli seal paisjärv juba olemas. Kunagist maastikku olen näinud vaid Eerik Kumari fotodelt. Olen selle poolt, et need maastikud endisel kujul taastataks. Meie oludes ei ole see enam normaalne, see paisjärv on jabur.

Nendes oludes, kus see asi ellu viidi, oli see normaalne, sest siis ei saanudki üldisel taustal teistsugust mõtlemisviisi olla. Selline mõtlemisviis polnud küll loomulik, aga oli normaalne. Miks teha kaladele trepp, kui neil on olemas jõgi, mida mööda ülesvoolu minna?

Midagi pole katki, kui see esialgu kole välja näeb. Aeg parandab need haavad. Looduse elujõud ja vitaalsus on ju tähelepanuväärne. Isegi siis, kui kõik see, mis on üle poole sajandi olnud uputatud, muutub silmale ilusaks 15 või isegi 50 aasta jooksul. Sellised haavad paranevadki aegamis.

See leht on trükitud EESTI PÄEVALEHE
internetiväravast
Address
<http://epl.delfi.ee/archive/article.php?id=66699631>